

Bilim Akademisi AKADEMİK ÖZGÜRLÜKLER Raporu

2016-2017

SUNUŞ

Bilim Akademisi Yönetim Kurulu, Türkiye’de Akademik Özgürlüklerin durumu hakkında üçüncü raporunu¹ kamuoyuna duyururken derin endişeler taşımaktadır. 15 Temmuz 2016’da yaşanan menfur darbe girişiminin sene-i devriyesinde Türkiye henüz olağan yönetime dönememiştir. Terörist bir yapılanma ile mücadelenin büyük zorluklarını göz ardı etmemekle beraber, geçen bir yılın, hukuk devletinin ilkelerine harfiyen uyulmasının bu tür oluşumların önünü almanın en önemli güvencesi olduğunu bir kez daha gösterdiği kanaatindeyiz. Çok haklı bir dava söz konusu olsa da kurunun yanında yaşın da yandığı, adil yargılama ilkelerine uyulmadığı, bireylerin savunma haklarının gereği gibi tanınmadığı bir ortamda toplumun adalete olan güveni sarsılmakta, yerini her kademedede şüphe ve korku almaktadır. Bu ortam demokrasinin gelişmesini ve sağlanmasını engellediği gibi, doğal olarak bilimin ilerlemesine de ciddi şekilde sekte vurmaktadır.

Anayasal demokrasimizin ve tarafı olduğumuz uluslararası insan hakları sözleşmelerinin temel ilke ve kuralları, kamusal makamların bilim ve sanat özgürlüğünü etkili biçimde korumasını gerektirmektedir. Anayasal demokrasinin özü, hukukla sınırlanmış yetki kullanımınıdır. Olağanüstü yönetim usullerinde dahi çiğnenemeyecek hukuksal ilke ve kuralların varlığı, demokrasileri anayasal yapan temel unsurdur. Bu durum, anayasal demokrasiler arasında yer alan ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne taraf olan Türkiye için de geçerlidir. Olağanüstü Hal ilanı süresince, yetki kullanan tüm kamusal makamlar, Anayasa’nın 15. maddesinin 1. fıkrası uyarınca öncelikle uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler ve ölçülülük ilkesi ile bağlıdır. Anayasa’nın 15. maddesinin 2. fıkrası, olağanüstü halde dahi askıya alınamayacak dokunulmaz hakları belirlemektedir. Dokunulmaz haklar ve ölçülülük ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (madde 15) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları bakımından da olağanüstü halin hukuksal sınırlarını çizmektedirler.

Akademik özgürlük ve özerklik, Anayasa’nın 27. maddesinde güvence altına alınan bilim ve sanat özgürlüğü nedeniyle en üst düzeyde hukuksal korumaya sahiptir. Kuşkusuz, her türlü atama ve yükseltmenin liyakat esasına göre yapılması; kişisel, ekonomik ve siyasal

¹ [2014-2015 Raporu](#) ve [2015-2016 Raporu](#) için lütfen tıklayınız.

nüfuz kullanımına ya da kayırmacılığa bağlı yozlaşmanın önlenmesi ve bilimsel etiğin korunması, bilimde kalite ve gelişmişliğin temel öncülleridir. Bu öncüllere aykırı biçimde belirli bir gruba aidiyet, yandaşlık, yakınlıklar nedeniyle unvan, terfi, makam ve mevki kazanımı ve kullanımı kabul görmemelidir. Fakat bu tür şüphelerin olması halinde akademisyenlere ilişkin idari ya da cezai önlemlerin, gereken tüm özenle yapılmış inceleme ve soruşturmalara dayanması bilim ve sanat özgürlüğünün anayasal konumundan kaynaklanan ek bir zorunluluktur.

Anayasal demokrasilerin ve uluslararası hukukun olağanüstü hale ilişkin standartlarına göre, tüm olağanüstü uygulamalar, öncelikle olağanüstü halin konusuyla ilintili olmalıdır. Ayrıca, alınacak önlemler, ölçülülük ilkesi gereği olağanüstü halin konusu bakımından uygun, gerekli ve orantılı olmak zorundadır. Akademik özgürlüklere yönelik müdahalelerde, olağanüstü halin konusuyla bağdaşmayan; konuyla bağdaştığı halde yeterli kanıt içermeyen ve bu nedenle ölçülülük ilkesinin sınınamadığı uygulamalar, bilim ve sanat özgürlüğünün anayasal konumu ile bağdaşmaz.

Bilim ve sanat özgürlüğünün toplumsal ve hukuksal değeri, olağanüstü halde dahi akademik özgürlükler üzerinde yıldırıcı etkilerin önlenmesini gerektirir. Ölçülülük ilkesinin akademik özgürlükler alanında uygulanması, kanıtlara ve kanıya ulaşılabilmesi için etkili bir inceleme ve soruşturmayı ve bu çerçevede özellikle savunma hakkının tanınmasını zorunlu kılmaktadır. Böylece, olağanüstü yönetim usullerinde Anayasa'nın 15. maddesinin 2. fıkrası uyarınca dokunulmaz bir hak olarak tanınmış masumiyet karinesi, akademik özgürlükler bakımından da korunabilecektir.

Ancak aşağıda yansıtılacak belli bazı örneklerin de gösterdiği gibi, geçtiğimiz yıl içinde bu ilkelerin ihlal edildiği konusunda ciddi kaygılar kamuoyuna yansımış² ve uluslararası bilim kuruluşları tarafından dile getirilmiştir.³ Üniversite özerkliği her geçen gün daha da kısıtlanarak Türkiye'nin bilimsel ilerlemesi sekteye uğratılmaktadır. Özgürlüklerin bir bedeli olduğu ve yeri geldiğinde her özgürlüğün yanlış kullanılabilmesi şüphesizdir; ancak bilinmelidir ki özgürlüğü kısıtlamanın bedeli ne yazık ki her zaman daha ağırdır. Yanlış uygulamaları, özellikle liyakat esasına uygun yapılmamış olan yükseltmeleri denetlemenin yolu üniversiter süreçlerden geçer. Suç teşkil edecek davranışların soruşturulması ise adli makamlar tarafından gerçekleştirilir. Suçu yargı kararı ile kesinleşene kadar herkes masumdur. Üniversitenin ve akademisyenlerin kendi karar alma süreçlerinin tıkanması, merkeziyetçi yönetimin artması, denetim kültürünün yerleşmesi bir ülkenin kalkınması için gerekli en önemli unsur, yaratıcılığı yok eder. Bunun ağır bedelini ise ne yazık ki her zaman toplumlar öder.⁴

² Bu konuda bkz. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks tarafından 15 Şubat 2017'de yayınlanmış olan [Türkiye'de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğüne İlişkin Memorandum](#), N. 62-64.

³ Örneğin bkz. [All European Academies \(ALLEA\)](#), [International Human Rights Network of Academies and Scholarly Societies](#), [British Academy](#), [the Royal Society](#) ve [the Royal Society of Edinburgh](#) açıklamaları ve haftalık bir bilim dergisi olan Nature'in [7595](#) ve [7641](#) sayılı nüshalarında çıkan yazılar.

⁴ Akademik özgürlük ve özerklik ile bilim üretimi ve kalkınma arasındaki ilişki hakkında bkz. Bilim Akademisi'nin [Özgür İfade, Bilim ve Toplumsal Gelişme](#) adlı raporu ve Akademik Özgürlükler Raporu – 2015-2016 (dn. 1) s. 2-5 vd.

A. OHAL Kanun Hükümünde Kararnameleri ile Kapatılan Üniversiteler ve Üniversitelerden Uzaklaştırılan Akademisyenler

23 Temmuz 2016 günü yayınlanan 667 sayılı OHAL KHK'sı ile Türkiye'de 15 üniversite kapatılmış; bugüne kadar yayınlanan bütün KHK'larla 5.644 akademisyenin işine son verilmiş; kapatılan bu üniversitelerde çalışanlar dahil edildiğinde bu rakam 7.800 kişiyi aşmıştır. Masumiyet karinesine aykırı olarak genelde haklarında herhangi bir soruşturma yürütülmeksizin, idari bir tasarruf ile, Türkiye'nin göz bebeği olması gereken, üst düzeyde eğitim almış bir kitle hem akademinin dışına atılmış hem de ellerinden bilim üretmeye devam etmenin bütün araçları alınmıştır. Yeni bir iş bulmaları imkansızlaştırılmış, büyük bir kısmının yurt dışına gitmesi engellenmiş ve hatta suç ve cezalarda geriye yürümezlik evrensel ilkesine aykırı olarak bazılarının emeklilik gibi kazanılmış hakları da ellerinden alınmıştır. Bu yaptırımlara ilişkin değerlendirmelerde bulunmadan önce ihraçlara ilişkin olarak sorunu ikiye ayırarak incelemek gerekir:

1. Liyakat Esaslarına Aykırı Olarak Üniversitelerde İstihdam Edilenler

Bilim Akademisi'nin başlıca kuruluş amacı, salt liyakate ve başarıya bağlı dürüst bir üniversitenin savunuculuğunu yapmaktır. Dolayısıyla, buldukları konumlara bu ilkelere aykırı yöntemlerle gelmiş/getirilmiş olan kişilerin savunuculuğunu yapmak gibi bir düşüncesi asla olamaz. Ancak sorunun kaynağının doğru tespit edilmesi gerekir. 1923-2001 döneminde, yani neredeyse 80 yılda Türkiye'de kurulan üniversite sayısı 79'dur. Buna karşılık son 15 yılda 120'ye yakın üniversite kurulmuştur.⁵ Bunu bir kalkınma olarak görmek ne yazık ki mümkün değildir. Zira bu üniversitelerde istihdam edilecek araştırmacıların bu kadar kısa bir süre içerisinde yetiştirilmesinin mümkün olmadığı herkes için aşıkardı. Böylesi bir büyümenin, beraberinde çarpık yapılanmaları ve kayırmacılığa dayalı bir istihdamı getireceği konusunda yine üniversite çevresinden çok sık uyarılarda bulunulmuştu. Önce veya bir yandan bu kadroları yetiştirip sonrasında planlı bir şekilde üniversitelerin kurulmasına izin vermek yerine, neredeyse hiçbir kontrol icra edilmeksizin, "tabela üniversitesi"⁶ kavramının yerleşmesi sonucunu doğuracak bir yaklaşımla "her ile bir havaalanı" gibi üniversite açılmasının vahim sonuçlarıdır aslında şu anda yaşadıklarımız.⁷

Ancak bir yanlışın yine başka bir yanlış ile düzeltilmesi; hukuk devleti ilkeleri ihlal edilerek, bu sefer de üniversitelerin bir KHK ile kapatılması, binlerce insanın meslekten atılması ve öğrencilerin mağdur edilmesi bir çözüm değildir. Bu yaklaşım sadece sorunu daha da derinleştirmekte, üniversite kültürünün, yüz yıllardır üzerine inşa ettiği mantığın hiç anlaşılmadığını göstermektedir. Yapılan yanlışlardan ders alınması gerekmektedir.

⁵ 667 sayılı OHAL KHK'sı ile 15 üniversite kapatılmış ancak kısmen yeni isimlerle açılmış olduğu için kesin rakam verilememektedir.

⁶ Örneğin bkz. <https://www.dunya.com/egitim/tabela-universiteleri-mezun-vermeye-basladi-haberi-212870;http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/abbas-guclu/3-yeni-universite-daha--2471349/>

⁷ Bu çarpık büyümenin diğer bir yansıması ise Türkiye'de yazılan tezlerdeki intihal oranının ciddi şekilde artmış olmasıdır. Boğaziçi Üniversitesi'nin yürütmüş olduğu bir araştırma sonuçları için bkz. *Toprak*, Lisansüstü Öğretimde Akademik Yazım - Turnitin Örneğinde (http://www.icqh.net/publication_folder/icqh/icqh2016.pdf), s. 510-514.

Aslında yaşananlar Bilim Akademisi'nin kuruluş sebebini oluşturan, Türkiye Bilimler Akademisi'ne 2011 yılında yine bir KHK ile yapılan müdahalenin etkileri ile büyük paralellik göstermektedir. TÜBA'nın bağımsızlığını ortadan kaldıran ve liyakat esasını bir kenara iterek doğrudan devlet kontrolündeki kurumların, mükemmeliyet ve bağımsız değerlendirme esaslarını gözetmeksizin TÜBA'ya üye ataması sisteminin benimsenmesi ile birlikte, bu kurumun bilimsel özerkliği ortadan kalkmıştır. Atanan kişiler bir akademinin üyesi olmayı sonsuz hak etmiş kişiler olsa bile sadece atama usulü bu üyelikleri sorgulanır hale getirmiştir. Nitekim, 15 Temmuz sonrasında 40 kişinin üyelik veya asosiye üyelikten sessiz sedasız "çıkarılmış" olması aynı yanlışın bir yansımasıdır. Siyasi iktidarların "bilim insanı" olduğuna kanaat getirdiği için atanan, sonra da iktidarın gözünden düştüğü için atılan üyelerin olduğu akademiler "bilim" akademisi tanımına uymaz. Nasıl ki, idari bir karar ile, disiplin süreci veya adli yargılama yapılmaksızın yedi binin üzerinde öğretim görevlisinin atıldığı kurumlara üniversite denemezse. Bilim kurumlarının ancak özgür oldukları ve özgür kaldıkları sürece bilimsel bir standardı tutturma ve koruma şansları vardır. Bunu her zaman başarabildikleri iddiası kuşkusuz doğru değildir. Ama kurumsal özgürlüğün kısıtlanması ve yerine merkezi siyasi bir otoritenin geçmesi bu şansını artırmak şöyle dursun, ortadan kaldırır. Bunun aksini tarih göstermemiştir.

2. İfade Özgürlüklerini Kullandıkları İçin Yaptırıma Uğrayanlar

15 Temmuz 2017 sonrası yayınlanan KHK'lar ile üniversiteden uzaklaştırılan ve bir dizi yaptırıma uğrayanlar arasında kamuoyunda "Barış İçin Akademisyenler" olarak adlandırılan ve 2016 Ocak ayında imzaladıkları bir dilekçe nedeniyle haklarında muhtelif disiplin soruşturmaları açılmış ve yargı süreçleri devam eden akademisyenler de vardır. Bilim Akademisi'nin daha önce yapmış olduğu iki açıklamasında⁸ da ifade etmiş olduğu gibi şiddet, kin ve nefretin demokratik bir toplumda mazur gösterilmesi, savunulması, övülmesi ya da teşviki söz konusu olamaz. Ancak demokratik toplumlarda ifade özgürlüğü de bir o kadar korunur ve bu özgürlük, kamuoyunun özgürce biçimlenmesini sağlayan, basit ya da yansız düşünce açıklamaları dışında eleştirel nitelikte ifadeleri de kapsar. Anayasa Mahkemesi'nin 16 Nisan 2015 tarihli bireysel başvuru içtihadında belirttiği gibi⁹:

"İfade özgürlüğüne ilişkin başvurularda, genel olarak kullanılan ifadelerin şiddeti övdüğü, kişileri terör yöntemlerini benimsemeye, başka bir deyişle şiddet kullanmaya, nefrete, intikam almaya veya silahlı direnişe tahrik ve teşvik edip etmediği değerlendirilmelidir. (...) Kamu otoriteleri veya toplumun bir kesimi için hoş olmayan düşüncelere, şiddeti teşvik etmediği, terör eylemlerini haklı göstermediği ve nefret duygusunun oluşmasını desteklemediği sürece sınırlama getirilemez."

Yani, kullanılan ifadeler hoş görülme, kışkırtıcı veya rahatsız edici bulunsa da, içeriğinde suç teşvik bulunmadığı sürece bir dilekçe imzalamak Türk hukuku uyarınca

⁸ İfade Özgürlüğü Konusunda [Birinci](#) ve [İkinci](#) Açıklama için tıklayınız.

⁹ *Bejdar Ro Amed Başvurusu*, No. 2013/7363, Karar Tarihi: 16. 2. 2015. RG 13.07.2015, sy 29415.

bir suç oluşturmaz. Haklarında henüz disiplin soruşturmaları devam eden, hatta 20 Temmuz 2016 günü YÖK Yüksek Disiplin Kurulu'nda görüşülmesi beklenen bazı yaptırımlara ilişkin süreçler tamamlanmadan, 15 Temmuz 2016 sonrası yayınlanan KHK'larla bu kişilerin bir anda darbe girişimi ile ilişkilendirilerek aynı yaptırımlara tâbi tutulmuş olmasını açıklamak mümkün değildir. Anayasal devlet düzenini yıkmak niyeti olan örgütler ile demokratik muhalefet hakkını kullanan kişilerin eş tutulması, terör örgütleri ile mücadeleyi ne yazık ki zayıflatmakta, inandırıcılığını azaltmaktadır.

3. Uygulanan Yaptırımların Anayasa'ya Aykırılığı

Yukarıda da ifade edilmiş olduğu gibi, üniversiteden atılan bilim insanlarının bilimsel faaliyetlerini devam ettirebilecek hiçbir çıkış kapısı kendilerine bırakılmamaktadır. Oysa henüz yargılama süreci devam ederken, hiç kimse hakkında kesin hüküm ihdas edilmemişken kamu görevinden ihraç gibi son derece ağır bir yaptırım uygulanması, her türlü unvanın kullanılmasının yasaklanması, bir daha kamu hizmetine alınamayacağına öngörülmesi, emeklilik haklarının alınması, yurtdışı yasağı konması hiçbir hukuk devletinde uygulanabilecek yaptırımlar değildir.¹⁰ Anayasa m. 15(2) gereğince OHAL döneminde bile *“suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.”* Her ne kadar 23 Ocak 2017 tarihli ve 685 sayılı KHK ile *Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu* kurulmuş olsa da buraya yapılacak başvuruların yüz binlerle ifade edilmesi adaletin tecelli etmesini çok geciktirecektir. Diğer yandan bugün halen yürürlükte olan 676 sayılı KHK m. 4 uyarınca *“Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen”* kişilerin Yükseköğretim Personel Kanununa tâbi personel olması halinde, *“Yükseköğretim Kurulu Başkanının teklifi üzerine Yükseköğretim Kurulunun kararıyla kamu görevinden çıkarılması”* mümkündür. Adeta bir Demokles Kılıcı gibi, bugün her öğretim görevlisi bu tür bir “irtibatı” olduğu değerlendirmesi üzerine işini kaybetme rizikosu/baskısı altındadır.

¹⁰ **689 sayılı KHK, madde 1:** “(1) Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olan ve ekli (1) sayılı listede yer alan kişiler **kamu görevinden başka hiçbir işleme gerek kalmaksızın çıkarılmıştır.** Bu kişilere ayrıca herhangi bir tebligat yapılmaz. Haklarında ayrıca özel kanun hükümlerine göre işlem tesis edilir. (2) Birinci fıkra gereğince kamu görevinden çıkarılan kişilerin, **mahkûmiyet kararı aranmaksızın** rütbe ve/veya memuriyetleri alınır ve bu kişiler görev yaptıkları teşkilata yeniden kabul edilmezler; **bir daha kamu hizmetinde istihdam edilemezler**, doğrudan veya dolaylı olarak görevlendirilemezler; bunların uhdelelerinde bulunan her türlü mütevellî heyet, kurul, komisyon, yönetim kurulu, denetim kurulu, tasfiye kurulu üyeliği ve sair görevleri de sona ermiş sayılır. Bunların silah ruhsatları, gemi adamlığına ilişkin belgeleri ve pilot lisansları iptal edilir ve bu kişiler oturdukları kamu konutlarından veya vakıf lojmanlarından on beş gün içinde tahliye edilir. Bu kişiler özel güvenlik şirketlerinin kurucusu, ortağı ve çalışanı olamazlar. Bu kişiler hakkında bakanlıkları ve kurumlarınca ilgili pasaport birimine derhal bildirimde bulunulur. Bu bildirim üzerine **pasaport birimlerinde pasaportlar iptal edilir.** (3) Birinci fıkra kapsamında kamu görevinden çıkarılanlar, varsa uhdelelerinde taşımış oldukları büyükelçi, vali gibi unvanları ve müsteşar, kaymakam ve **benzeri meslek adlarını ve sıfatlarını kullanamazlar ve bu unvan, sıfat ve meslek adlarına bağlı olarak sağlanan haklardan yararlanamazlar.”**

Özellikle akademisyenler açısından ağır sonuçları olan diğer bir tedbir ise doçentlik sınavına girmelerinin engellenmesidir. 683 sayılı KHK m. 4 uyarınca

*“(1) Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olması ya da değerlendirilmesi sebebiyle görevden uzaklaştırılan veya haklarında adli soruşturma ya da kovuşturma yapılan doçent adaylarının, görevden uzakta geçirdikleri süre boyunca veya adli soruşturma ya da kovuşturma sonuçlanıncaya kadar **doçentlik başvurularına ilişkin işlemler durdurulur.** Bunlardan haklarında **kamu görevinden çıkarılma veya mahkûmiyet kararı verilenlerin doçentlik başvuruları iptal edilir.**”*

Nitekim bu düzenlemeye bağlı olarak bir dizi genç meslektaş, bazıları hatta yazılı sınav aşamasını geçmiş olmasına rağmen sözlü sınava alınmamış ve akademik ilerlemeleri engellenmiştir. Bu şekilde sınava alınmayanlar arasında KHK ile görevinden uzaklaştırılmamış, hakkında hiçbir soruşturma yürütülmemiş kişiler de vardır.

KHK ile pasaportları iptal edilmiş kişilerin, yurt dışından aldıkları bilimsel toplantılara katılım ya da misafir araştırmacı/öğretim üyeliği davetlerine icabetleri de haksız bir biçimde engellenmektedir. Bunların arasında uzmanlık alanlarındaki uluslararası bilimsel örgütlerin Türkiye temsilcileri olduğu gibi, yurt dışında yüksek lisans veya doktora eğitimi yarıda kalmış birçok genç meslektaş vardır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 15 Şubat 2017 tarihli Raporundaki sözlerini burada aktarmak isteriz:

“15 Temmuz başarısız darbe girişimi sonrası dönemde de akademik özgürlüklere ağır bir darbe vurulmuştur: 4 500'e yakın akademisyen, hukuk güvencesi ve yolu olmadan kanun hükmünde kararnamelere ek listelerle işten atılmıştır. Türkiye'de bütün dekanlar gerekli usuller takip edilmeden görevden alınmış, bazıları sonradan tekrar atanmış, akademisyenler izin almadıkça yurtdışına seyahat özgürlüklerinden otomatik olarak mahrum bırakılmıştır. Üniversitelerin özerkliği ciddi anlamda sekteye uğramış, üniversitelerde seçimler kaldırılmış, yerine Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atama getirilmiştir. Komiser, bütün bu gelişmelerin ifade özgürlüğünün bir başka ana direğine, AIHM ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin de altını çizdiği gibi “ifade ve eylem özgürlüğünü, bilgi yayma özgürlüğünü ve bilimsel araştırma yapma, ilmi ve gerçeği sınırlama olmaksızın paylaşma özgürlüğünü teminat altına alması gereken” akademik özgürlüğe yönelik ağır bir saldırı olduğu kanaatinde.”¹¹

¹¹ [Türkiye'de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğüne İlişkin Memorandum](#), N. 64.

B. Üniversite Özerkliğine Kurumsal ve Kalıcı Müdahaleler

1. Rektör Seçimleri

2015-2016 Akademik Özgürlükler Raporunda, TBMM’de bir torba yasa vesilesiyle verilen, rektörlük seçimlerini kaldırıp atama usulü ile rektörlerin belirlenmesine ilişkin bir Önergeye dair şu sözleri kullanmıştık: “Seçimle iktidara gelmiş olan Milletvekillerinin seçimlerin sakıncalı olduğuna dair bir gerekçe öne sürmesini en azından bir ironi olarak değerlendirmeden edemiyoruz.”¹² Ne yazık ki 18 Ağustos 2016’da Meclis’te muhalefetin oyları ile reddedilen bu önerenin içeriği bu sefer 676 sayılı OHAL KHK’sı ile yasalaştırılmış ve üniversite özerkliğine çok ciddi bir darbe daha vurulmuştur. Anayasanın 121. maddesine göre “*Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, **olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararname çıkarabilir.***” Rektör seçimleri gibi OHAL ile ilişkisinin kurulması mümkün olmayan bir konuda, TBMM’de henüz yeni bu teklif reddedilmişken aynı düzenlemenin KHK ile getirilmesinin garabeti bir yana, düzenlemenin içeriği de hazindir. Bundan sonra devlet üniversitelerinin rektörlerinin YÖK tarafından belirlenen 3 aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanması, vakıf üniversitelerinin rektörlerinin de mütevelli heyetinin önerdiği adayların YÖK onayından geçtikten sonra yine Cumhurbaşkanı tarafından atanması sistemi uygulanacaktır.

Nitekim ilgili düzenlemenin yasalaşmasından sonra birçok devlet ve vakıf üniversitesinde bu uygulamaya hemen başlanmıştır. Bu bağlamda devlet üniversitelerinde en çok oyu alan adaylar YÖK tarafından önerilmediği gibi, seçimde aday olmamış ya da o üniversitenin mensubu dahi olmayan kişiler rektör olarak atanmıştır. Vakıf üniversitelerinde mütevelli heyetleri tarafından saptanan rektör adayları da atanmayabilmiştir. Birçok üniversitede rektörler halen vekâleten görevlerine devam etmektedir.

2. Disiplin Düzenlemeleri

Yine 2015-2016 Akademik Özgürlükler Raporumuzda, “*TBMM’de yasalaşmayı bekleyen ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’ndaki disiplin suçlarına dair hükümlerde değişiklik yapacak olan Tasarıdaki bu düzenlemelerin kabulü ile üniversitelerin gerek akademik gerekse organizasyonel özerkliğinin ciddi şekilde ihlal edileceği açıktır. Bu yeni disiplin düzenlemeleri ile ülkemizde 1980’den beri var olan baskıcı gelenek yine devam ettirilmektedir. Bir yandan bağımsız tüzel kişilikleri olan üniversitelerin kendi idari otoriteleri kapsamında disiplin soruşturması yürütme yetkisi kısmen YÖK’e aktarılmakta, diğer yandan da akademisyenlerin ifade özgürlüğüne Anayasa’ya aykırı kısıtlamalar*

¹² [Akademik Özgürlükler Raporu – 2015-2016](#), s. 8

getirilmektedir” şeklinde bir tespitte bulunmuştuk.¹³ Üzülerek görüyoruz ki tasarıda yer alan bütün düzenlemeler Aralık 2016’da 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda yapılan değişiklik ile yasalaşmıştır.¹⁴ Geçen seneki Raporumuzda Tasarıya ilişkin olarak yapmış olduğumuz tespitleri burada tekrarlama ihtiyacı hissediyoruz.¹⁵

Yükseköğretim Kanunu’nun disiplin cezalarına ilişkin 53. maddesi uyarı, kınama, aylıktan/ücretten kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması veya birden fazla ücretten kesme, üniversite öğretim mesleğinden çıkarma ve kamu görevinden çıkarma cezalarının verileceği halleri tek tek ele almaktadır. Hemen dikkati çeken, bu hallerin artık “657 sayılı Kanundaki fiillere ilave olarak” düzenlenmiş olmasıdır. Yani devlet memurları için getirilmiş bütün disiplin suçları üniversite öğretim üyeleri için geçerli olacağı gibi, buna ek olarak bir de özel disiplin suçları ele alınmıştır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 1. maddesinde, üniversite çalışanlarının özel kanunlarındaki hükümlere tâbi olacağını açıkça düzenlemiş olmasına rağmen, öğretim üyelerinin disiplin suçları açısından yine de Devlet Memurları Kanunu’na atıf yapılmış olmasını anlamak güçtür. Zira üniversite öğretim üyesi ile devlet memurunun görev tanımında bir örtüşme olmadığı gibi, kendilerine yöneltilen beklentiler de birbirinden farklıdır. Öğretim üyelerinden beklenen araştırma alanlarında hiçbir baskı ve kısıt hissetmeksizin bilim üretmeleridir. Öğretim üyeleri, idari astlık üstlük ilişkisi içinde bir “devlet görevi” ifa etmezler. Nitekim bu tür bir atfın beraberinde getireceği garabeti görmek açısından 657 sayılı Kanun’da düzenlenen bazı disiplin suçlarının hatırlanmasında fayda vardır (m. 125):

- ✓ Devlet memuru vakarına yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak (A, e)
- ✓ Görev sırasında amire hal ve hareketi ile saygısız davranmak (B, c)
- ✓ Hizmet dışında Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak (B, d)
- ✓ Verilen emirlere itiraz etmek (B, j)
- ✓ Yetkili olmadığı halde basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç vermek (B, m)
- ✓ Görev sırasında amirine sözle saygısızlık etmek (C, e)
- ✓ Hizmet içinde Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak (C, ı)
- ✓ Yurt dışında Devletin itibarını düşürecek veya görev haysiyetini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmak (E, j)

Bu ve benzeri, ucu açık, muğlak ve öğretim üyeleri üzerinde doğrudan baskı kurmaya yönelik disiplin suçlarının dünya standartlarında bir üniversite sisteminde yeri yoktur. Diğer yandan 2547 sayılı Kanun’a öğretim üyeleri için özel olarak eklenen disiplin suçlarında (m. 53), aşağıda altı çizili ifadelerdeki belirsizlik de yeri geldiğinde kötüye kullanımın kapısını sonuna kadar aralamaktadır:

¹³ [Akademik Özgürlükler Raporu – 2015-2016](#), s. 8 vd.

¹⁴ [Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun](#), 9 Aralık 2016, Resmî Gazete, sy. 29913.

¹⁵ [Akademik Özgürlükler Raporu – 2015-2016](#), s. 9-10.

- ✓ Yükseköğretim kurumları içinde siyasi parti faaliyetinde bulunmak veya siyasi parti propagandası yapmak (b, (2), n))
- ✓ Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak (b, (4), h))
- ✓ Kamu hizmeti veya öğretim elemanı sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak (b, (6), c))

Diğer bir dikkat çekici düzenleme ise disiplin cezalarına ilişkin yargı kararlarının etkisi konusundadır. Madde 53/C son fıkra uyarınca: “*Disiplin cezasının yargı kararıyla iptal edilmesi hâlinde, kararın idareye ulaştığı tarihten itibaren kalan disiplin ceza zamanaşımı süresi içerisinde, zamanaşımı süresinin dolması veya üç aydan daha az süre kalması hâlinde en geç üç ay içerisinde karar gerekçesi dikkate alınarak yeniden disiplin cezası tesis edilebilir.*” Bu düzenlemeyi, mahkeme kararının, disiplin cezasına konu fiilin daha düşük bir cezaya tâbi olduğunu tespit etmesi halinde ancak bu düşük cezanın verilebileceği şeklinde anlamak mümkün olabilir. Yoksa, ilgili fiilin sübut bulmadığı tespitine rağmen veya disiplin yargılaması sürecinde usulsüzlükler olmuş olması veya savunma hakkının gereği gibi kullanılmamış olması gibi sebeplerle bir cezanın kaldırılması halinde yeniden disiplin cezası verilmesi imkânı olmamalıdır.

Yasa değişikliğinde göze çarpan son bir hüküm ise, yeni eklenen m. 53/Ç ile disiplin cezası verme yetkisinin yeniden düzenlenmiş olmasıdır. Buna göre üniversitelerin kendi öğretim üyelerine ilişkin disiplin soruşturması yürütme ve ceza verme yetkisi kısmen disiplin amiri sıfatıyla YÖK Başkanına aktarılmaktadır (bent e). “*Aylıktan veya ücretten kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması veya birden fazla ücretten kesme, üniversite öğretim mesleğinden ve kamu görevinden çıkarma cezaları gerektiren fillerle ilgili olarak öğretim elemanları hakkında Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı disiplin amiri sıfatıyla doğrudan soruşturma açabilir*”.

Bu düzenlemelerin üniversitelerin özerkliğine çok ciddi bir darbe olduğunu açıklamaya bile gerek yoktur. UNESCO’nun 1997 tarihli Yüksek Öğretim Personelinin Statüsüne ilişkin Tavsiye Kararında (*Recommendation Concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel*)¹⁶ belirtilen akademik özgürlük ve meslek etiği kuralları ile de temelden çelişmektedir. Üniversiteleri merkezi bir otoriteye bağlama ve devlet memuriyeti zihniyetini bu şekilde hakim kılmaya çalışmanın sonucunu bütün Türkiye, özgün bilimsel çıktının düşmesi ve dünyada itibar kaybı ile yaşayacaktır.

¹⁶ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13144&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

3. İhtisaslaşmaya İlişkin Merkezi Karar Verme Yetkisi

Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretimin Desteklenmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹⁷ m. 13 ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 7. maddesine bir ekleme yapılmış ve YÖK'ün görevleri arasına bir yenisi eklenmiştir. Buna göre YÖK artık "(4) Yükseköğretim kurumlarının ihtisaslaşmasına yönelik çalışmalar yapmak ve bu konuda karar vermek" yetkisine sahiptir. Her üniversitenin kendi donanımına, yeteneklerine, insan kaynağına, yerel, ulusal ve uluslararası araştırma ilişkilerine, eğitim vizyonuna göre ihtisaslaşması, dolayısıyla da üniversiteler arasında farklılaşma yaratılması elbette istenecek bir gelişmedir. Ancak bunun, üniversitelerin kendi seçimlerine göre olması gerekir. Merkezî YÖK kararıyla bu tür bir ihtisaslaşmanın sağlanması sorunlu gözükmektedir. Bu yetkinin somut olarak nasıl kullanılacağı konusunda henüz bir öngöründe bulunmak mümkün değildir. Maddenin gerekçesi şu şekildedir:

"Madde ile, yükseköğretim sistemimizin çeşitli alanlarda ihtisaslaşarak uluslararası standartlara, ulusal eğitim, bilim ve teknoloji politikalarımıza uyumlu, yükseköğretim kurumlarımızın misyonlarının farklılaşmasına imkân sağlayacak şekilde tanımlanması uygulanması ve bu şekilde yükseköğretim kurumlarımızın bölge ve sektör odaklı üretim süreçlerinde ihtiyaç duyulan nitelikli istihdamın sağlanması ve arttırılmasına katkı sağlanması amacıyla düzenleme yapılması öngörülmektedir."

4. Değerlendirme

Bütün bu düzenlemeler göstermektedir ki, siyasi iktidar ülkenin en iyi yetişmiş iş gücü olan üniversite öğretim görevlilerine hiç güvenmemektedir. Ne kendi rektörlerini gereği gibi seçebilecekleri, ne de araştırma önceliklerini ve uzmanlık alanlarını gereği gibi belirleyebilecekleri düşünülmektedir ki, bunun merkezi otorite tarafından yapılması tercih edilmiştir. Ayrıca öğretim görevlilerinin özgürlük alanlarının geniş tutulması şöyle dursun, devlet memurlarından daha sıkı bir rejime tâbi tutularak ancak zapturapt altına alınabilecek potansiyel suçlu bir kitle olduğu inancı hakimdir belli ki.

Oysa üniversite özerkliği, her üniversitenin kendi araştırma ve eğitim politikalarını, topluma yapacağı katkıları kendi gelenekleri ve imkânları çerçevesinde değerlendirmesi demektir. Özerklik soyut bir süs değil, bir ülkenin bilim ve teknoloji üretebilmesi, toplumsal ekonomik gelişmesini ve elbette demokrasiyi yeni fikirlerle yürütebilmesi için şarttır. Açıktır ki mesele rektörün öğretim üyelerince seçim yoluyla veya mütevelli heyetinin seçimiyle gelmesi değildir. Esas mesele her üniversitenin kendi rektörünü bulmakta söz sahibi olup olmayacağıdır. Üniversitenin kendi organları tarafından, kendi usul ve geleneklerine göre bir değerlendirme ve arayışla uygun rektörün bulunması yerine, rektör tayininin dışardan, merkezin takdiri ile yapılması hiyerarşik düzen içinde üniversitenin de özerkliğini kaybetmesi demektir.

¹⁷ Kanun No. 7033, Kabul Tarihi: 18/6/2017.

Üniversitelerde araştırma ve eğitimin yaratıcı, yeni fikirler üretebilen bir ortamda gerçekleşmesi için liyakat, özgürlük ve dürüstlük esas ilkelere. Bir ülkenin en uzman yetişmiş insan gücü önce işini iyi yapmak, aklını ve iradesini dürüstçe kullanmak kültürü ile yetişmelidir. Bunun için üniversitenin bilim değerlerine saygı gösteren bir kurumsal kültürü olmalıdır. Her üniversite, araştırma ve eğitimde önceliklerine göre nasıl yönetileceğine ve kimlerin bunu en iyi yapacağına, kendi gelenekleri ve kendi yöntemleri çerçevesinde karar verebilmelidir.

Sağlam gelenekleri olmayan üniversiteler elbette araştırma ve eğitim için iyi olanı değil kliklerin ve hiziplerin adaylarını seçmiş olabilirler. Ancak bu örnekler örneğin bütün üniversitelerin yöneticilerini seçmemeleri gerektiğini göstermez. Sadece liyakat ilkesine dayanmayan seçimlerin kötü sonuç vereceğini gösterir. Sağlam geleneği olan üniversiteler kendi yöneticilerini isabetle belirlemiş ve bu sayede saygın ve verimli kurumlar olarak gelişmelerini sürdürmüşlerdir.

Oysa idari otorite tarafından, kurumun dışından ve uzağından yapılan atamalar, yürütülen disiplin soruşturmaları veya belirlenen araştırma öncelikleri *bütün* kurumlarda *kesinlikle* tahribata yol açar. Çünkü merkezi otorite, kurumları ve kişileri değerlendiremez, onları tanımaz ya da kendi siyasi tercihlerine göre kendisine itaat edecekleri seçme, etmeyecekleri cezalandırma riskini taşır. Merkezî otoritenin, kurumların her işini nasıl yapacaklarına, hele de üniversite gibi uzmanlığın en üst düzeyde olduğu bilim kurumlarında karar vermesi, toplumların, ekonomi ve teknolojinin böylesine hızlı geliştiği bir dünyada her şeyin merkezi otoritenin yanılmazlığına emanet edilmesi anlamına gelmektedir. Bu da demokrasiye ve akla aykırıdır.

C. TÜBİTAK'ın Bir Bilim Kurumu Olarak Tarafsızlıktan Giderek Uzaklaşması

Aşağıdaki yazı, 17.03.2017 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanlığı tarafından Türkiye'de yayınlanan bütün bilimsel dergilerin editörlerine yollanmıştır:

“ULAKBİM TR Dizin Veri Tabanlarında kabul edilmiş/inceleme aşamasındaki tüm dergiler ile ULAKBİM DergiPark hizmetinden yararlanan tüm dergilerin sorumlu, editör, editör yardımcıları, hakem kurulu gibi görevleri bulunan kişilerle ilgili bilgilendirmeye ihtiyaç duyulmuştur. Dergilerde görevleri bulunanlar arasında kamu görevinden ihraç edilen veya açığa alınanların bulunması halinde durumlarının yeniden değerlendirilmesi, hakkında yaptırım bulunanlarla ilgili gerekli tedbirlerin alınması konularında sorumluluk dergiye ait olup, yapılacak değişikliklerle ilgili ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezi (CABİM) Müdür Yardımcılığı'nın bilgilendirilmesi önem taşımaktadır.”¹⁸

Bu resmi yazının yanı sıra çok sayıda bilim insanından alınan yazılı/sözlü şikayetler de göstermektedir ki TÜBİTAK projelerinde yer alan ve desteklenen veya burs almış olan

¹⁸ Sayı: 88171678-806.01.05-E.66958, Konu: OHAL Süreci ve Yayınlar Hk.

akademisyenler fişlenmekte ve olumsuz kanaat bildirilenlerin (bunlara ilişkin görevden uzaklaştırma veya ihraç kararı alınmamış olmasına rağmen) ya bursları hiçbir açıklama olmaksızın kesilmekte ya da projelerden el çekmeleri sözlü olarak talep edilmektedir. Danışmanı “sakıncalı” bulunan kişilere ise yine sözlü olarak başka bir danışmanla çalışmaları konusunda uyarılmaktadır. Bu tür bildirimlerin yazılı olarak yapılması konusundaki talepler ise reddedilmektedir.¹⁹

TÜBİTAK Türkiye'nin bütün bilim insanlarına eş mesafede durması ve haklarında herhangi bir kesinleşmiş yargı kararı olmayan bilim insanlarına evrensel ve anayasal bir ilke olan masumiyet karinesi çerçevesinde yaklaşması gereken bir bilim kurumudur. Temel bir ilke olarak, hukukun ihlal edilmesi karşısında uygulanacak yaptırımlar da sadece hukuki olabilir. Bir bilim kurumu, ancak bilim etiği ihlallerine bağlı olarak yaptırımlar uygulayabilir. Bir bilim etiği ihlali olmaksızın bilim insanlarının araştırma kanallarının kapatılması, desteklerinin kesilmesi, dergi yayıncılığının engellenmesi, burada anılan nice karar gibi Türkiye'de bilimin gelişmesi açısından ağır bir darbedir.

D. Wikipedia Web Sitesine Erişimin Kapatılması

Wikipedia, bugün 30 milyonun üzerinde eğitim amaçlı imaj içeren, basılı halinde her biri 1.200 sayfalık 1.000'in üzerinde kitap cildi dolduracak kadar yazılı bilgiye denk gelen, sadece İngilizce versiyonunda 4,5 milyonun üzerinde makale bulunan ve içerdiği bütün bilgiyi herhangi bir ücret olmaksızın eğitim amacıyla insanlığın hizmetine sunan bir oluşumdur. Wikipedia'nın ortakları veya sponsorları olmadığı gibi elde ettiği veriler de ticari amaçla kullanılmamaktadır. Buna rağmen 2017 Şubat verilerine göre dünyada en fazla başvuru alan web-siteleri arasında 5. sırada yer almaktadır.²⁰ Bunun sebebi herkese, yeri geldiğinde internet bağlantısı olmayan dünyanın ücra köşelerine özel sosyal sorumluluk projeleri ile, kayıtsız koşulsuz “bilgi” sunmasıdır. 2015 yılında, kültüre ve topluma sıra dışı entelektüel katkılar sağlayanlara verilen prestijli Erasmus ödülü Wikipedia'ya verilirken gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır²¹:

“Wikipedia, çok kapsamlı ve evrensel erişimi olan bir ansiklopedi yaratarak bilginin yayılmasını teşvik etmiştir. Bunu sağlamak için Wikipedia'yı kuranlar yeni ve etkin bir demokratik platform tasarlamışlardır. Ödül, özellikle Wikipedia'yı bir topluluk olarak taltif etmektedir – dünyanın her yerinden katkıda bulunan on binlerce gönüllü ile şekillenen paylaşımcı bir inisiyatif. [...] Wikipedia, dünya çapında erişilebilirliği ve sosyal etkisi ile, global ama farklılaşan dünyamızın gereklerine hitap etmektedir. Birden fazla dilde dijital bir başvuru kaynağı sunan ve sürekli bir gelişim halinde olan bu platform, açık niteliği gereği, bilgi kaynaklarının objektif olmadığını, dolayısıyla da sürekli tartışmaları gereğini vurgulamaktadır. Metinlere,

¹⁹ TÜBİTAK'ın bu uygulamaları nedeniyle Fransa'da *Centre National de la Recherche Scientifique* adlı ulusal araştırma kurumu TÜBİTAK ile ortak bilimsel projelerini yeniden gözden geçirme kararı almıştır. Metin için [tıklayınız](#).

²⁰ <http://www.alexa.com/topsites>

²¹ <http://www.erasmusprijs.org/Prijswinnaars?itemid=6E14E89A-B503-03A7-788280E2CD593D04&mode=detail&lang=en>

kaynaklara ve bilginin yayılmasına ilişkin eleştirel yaklaşımı ile Wikipedia, bu ödüle ismini veren dünya vatandaşı Erasmus'un fikirlerini yansıtmaktadır."

Bu gerekçeden de anlaşılacağı üzere Wikipedia'ya katkı sunanlar dünyanın her yerinden katılan on binlerce gönüllüdür. Demokratik bir platform sunma ve dünya bilgi birikiminin oluşumuna herkesin katkı sağlaması hedefi, kuşkusuz zaman zaman istenen derinlikte ve bilimsellikte olmayan maddelerin kaleme alınmasını beraberinde getirmektedir. Wikipedia'nın politikası, bu tür sorunlu katkıların yine mümkün olduğu kadar demokratik bir yoldan düzeltilmesi, yani diğer katkı sunanların ilgili madde üzerinde yapacakları düzeltmelere/eklemelere ilişkin tartışmalar yaşanması ve bir konsensüs sağlanarak değişikliklerin gerçekleşmesidir. Diğer yandan son yıllarda artan oranda üniversite, kütüphane, müze ve benzeri kurum Wikipedia'ya kaynaklarını açmak suretiyle destek vermektedir.²² Kuşkusuz bir dizi eksik ve sorunlu madde mevcuttur ve olmaya da devam edecektir. Fakat bu tür eksiklikler insanlığın ortak birikimini oluşturmaya çalışan bu kadar değerli bir kaynağı Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yasaklamanın gerekçesi asla olmaz.

Düşünce açıklamanın ve yaymanın sınırlarını Anayasa Mahkemesi 24 Şubat 2016 tarihli bir diğer kararında vazih bir şekilde tespit etmiştir:²³

"İfade özgürlüğü, demokratik toplumun temellerinden biri olup toplumun gelişmesi ve bireyin kendini geliştirmesi ve gerçekleştirilmesi için vazgeçilmez koşullar arasında yer alır. Toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak, her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifadesine bağlıdır. [...] İfade özgürlüğünün, toplumsal ve bireysel işlevini yerine getirebilmesi için AİHM'in de ifade özgürlüğüne ilişkin kararlarında sıkça belirttiği gibi, sadece toplumun ve devletin olumlu, doğru ya da zararsız gördüğü 'haber' veya 'düşüncelerin' değil, devletin veya halkın bir bölümünün olumsuz ya da yanlış bulduğu, onları rahatsız eden haber ve düşüncelerin de serbestçe ifade edilebilmesi ve bireylerin bu ifadeler nedeniyle herhangi bir yaptırıma tabi tutulmayacağından emin olmaları gerekir. İfade özgürlüğü, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin temeli olup bu özgürlük olmaksızın 'demokratik toplumdan' bahsedilemez."

Anayasa Mahkemesi'nin bu ifadesi bugün de geçerli olan hukuksal durumu tespit etmektedir. Wikipedia'da hoş görülme ve hatta yanlış bazı görüşlerin ifade ediliyor olması bu web sitesine erişimin engellenmesi için bir gerekçe oluşturamaz. Doğru bulunmayan bu maddelerin düzeltilmesi için Wikipedia'ya katkıda bulunanların kendi kanalları üzerinden çaba sarf etmesi gerekirken, yasaklarla bir çözüm üretmeye çalışmak, çatışan fikirler sayesinde daha doğru içerikler elde etmek hedefini güden Demokrasinin temel ilkelerine aykırıdır. Bilimin bize gösterdiği gibi herkes araştırarak, gözlemleyerek, kanıtlar yoluyla "doğruya" ulaşabilir. Gerçek buyruklarla oluşmaz ve "doğrular" kimsenin tekelinde değildir. Bilimin izinden ayrılmak, sorgulayıcı ve eleştirel akıldan uzaklaşmak ise hiçbir devleti ileriye götürmemiştir. Ülke düzeyinde okul ve mahalle kütüphanelerinin çok sınırlı olduğu koşullarda, her yaşta öğrencinin, araştırmacının ve meraklı vatandaşın

²² Örn. bkz. <http://freespeechdebate.com/discuss/wikipedia-at-15-the-sum-of-human-knowledge/>

²³ Hasan Güngör Başvurusu, No. 2013/6152, Karar Tarihi: 24.02.2016, RG 01.04.2016, sy. 29671.

her konuda başvurabilecekleri bir kaynağın bu şekilde ortadan kaldırılması insanların bilgiye ulaşma haklarına bir saldırıdır.

E. Uluslararası İş Birliği İmkânlarının Sınırlandırılması

5 Ağustos 2016 tarihinde yapılan bir açıklama ile Türkiye 2016-2017 yılı Jean Monnet burs programlarını dondurduğunu bildirmiş²⁴, 2017-2018 için de herhangi bir başvuru kabul etmemiştir. Aynı şekilde, kültür sektöründe önemli iş birliği imkânları sağlayan Creative Europe'dan çıkma kararı alınmıştır.²⁵ Türk bilim ve sanat insanları açısından zaten var olan sınırlı destek imkânlarının bu şekilde kısıtlanmış olmasını anlamak mümkün olmadığı gibi, bu projeler bağlamında geliştirilen ortak bilimsel/kültürel projelerin sınır aşan bağlantılar kurulması ve Türkiye'deki bilimin gelişmesi açısından önemi de ortadadır. Bu tür kararlarla ne yazık ki bilim insanlarının yanı sıra, her seferinde olduğu gibi, Türk halkının kendisi cezalandırılmaktadır.

F. Sonuç

2 Temmuz 2017 günü Yükseköğretim Kurulu tarafından üniversite öğretim üyelerine yollanan bir mesajda Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretim Desteklenmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yükseköğretime ilişkin olarak getirilen yeniliklerin etkileri konusunda şu ifadelere yer verilmiştir:

“Yükseköğretim sistemimiz için onlarca yıldır beklenen, dillendirilen ama gerçekleştirilemeyen, üniversitelerimizi her düzeyde daha rekabetçi bir ortama yöneltecek, kaliteyi yükseköğretimdeki büyümenin merkezine oturtacak, YÖK'ün bazı yetkilerinin devredilerek, kararlarının dış paydaşlara da açık, daha paylaşımcı bir şekilde alınmasını sağlayacak, üniversitelerimizin bilgi üretimi ve araştırmacı insan kaynağı yetiştirme süreçlerini teşvik edecek, üniversitelerimiz ile iş dünyası arasındaki ilişkileri geliştirecek, bu şekilde yükseköğretimde bir sıçrama meydana getirecek önemli düzenlemeler Sayın Cumhurbaşkanımızın tensipleri ile bugün Resmi Gazete'de yayınlandı.”

Bilim Akademisi'nin samimi arzusu ve aslında varlık amacı Türkiye'de, bahsi geçen bu vizyona sahip bir yükseköğretim sisteminin oluşturulmasıdır. Ancak yukarıda son bir yılda yaşanan gelişmelere ilişkin olarak aktardıklarımız, açıkçası bunun nasıl mümkün olabileceği konusunda çok ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.

²⁴ <http://www.jeanmonnet.org.tr/tr/AnaSayfa/Duyurular/ArtMID/1142/ArticleID/172/2016-2017-Akademik-Y%c4%b1l%c4%b1-%c4%b0ptal-Duyurusu>

²⁵ <https://www.artforum.com/news/id=63923>

Eleştirel her türlü düşünceye açık, baskıdan uzak, kendi kendisini yöneten ve yaptığı hataları kendi kendine düzeltmenin usulleri ile donatılmış bir üniversite ortamı yaratılmadıkça, Türkiye yükseköğretiminde bir sıçramanın sağlanması mümkün gözükmemektedir. Var olan ortamda Türkiye'nin genç ve yetenekli araştırmacıları ülkemize çekmesi ve burada verimli olmalarını sağlaması çok zorlaşmaktadır. Yeni bir beyin göçü dalgasının yaşanması kaçınılmazdır.

Unutulmamalıdır ki merkezi bir otoritenin güdümündeki üniversiteler, özgür ortamlarda yapılan büyük buluşların gölgesinde belirli basit kalıpları tekrar eden ortalama eğitim kurumları olarak kalmaya mahkûmdur. Bilim ancak her doğrunun sorgulanabilir olduğunu kabul eden ortamlarda yeşerebilir.

Saygılarımızla kamuoyunun bilgisine sunarız,

Bilim Akademisi Yönetim Kurulu

9 Ağustos 2017